Mawphor
Khubor Khasi Ba Man Ka Sngi Ba Nyngkong

Vol XXXVI (36) No. 079 25 Tarik Lber (Mar) 2025

Ka jingban ka jingduk ka pynlong ïa ki nong kyndong ban ïatuid sha sor

Kat nangmih ki sngi, la i kumba ki jaka khamtam lei ki jaka sor ki la nang khapngiah. Ka jingbun briew ne ka jingroi jong ki nongshong shnong ka dei kaba ym lah ban lait la ka long ha kano kano ka shnong ne kano kano ka ri ruh. Hynrei ka jingdon ïa ka aiñ kaba khlaiñ bad ïa ki nongsynshar kiba ïohi jngai ka pynlong ïa ka nongbah ban long kaba ïaid beit ïaid ryntih. Katba hangne ha ka nongbah Shillong pat haba shu peit la i kum ka nongbah ne ka sor kaba ym don satia ki nongsynshar. Ki lynti paidbah bad ki jaka ïew ki la jyllei da ki nongdie jingdie bad la shu ïa tur bad phriang katba mon haduh ba la khapngiah lut ka lynti ka synkieng ruh da ki nongdie madan bad ki nongkhaïi beaiñ bad dkhar bad khasi. Naduh na ïewduh haduh Khyndai lad bad wat kiwei ki dong ruh katei ka jingïatur bad knieh wat ïa ki jaka ïaid paidbah ruh ka la jyllei bha ha kine ki sngi katba nangmih na uwei u snem sha uwei u u snem. Ym lah pat ban len ba kawei na ki daw ka dei namar ba ban palat ka jingduk jingkyrduh sha ki thaiñ nongkyndong ba ki briew kim banse ban ïatuid sha sor ban ïa wad bylla katba ïoh ne ban shu die wai dong ne die ino ino i jingdie tangban ïoh bam kyndoi jakpoh. Ha nongkyndong kiba pli kiba shaniah ha ka kam bylla bunsien kim ju ïoh bylla man la ka sngi khamtam ha ka por tlang lei lei ki mad bha ïa ki jingeh na kata ka daw ïa tuid lut sha ki jaka sor tang ban ïoh bam kyndoi jakpoh.

Ka ïewduh kadei kawei na ki jaka kaba khapngiah tam bad ka daw kam dei ei namar ba la bun ki briew nongleit siew, hynrei ka daw kaba kongsan ka dei namar ba ki bor kiba peit bad synshar ïa ka ïewduh kim lah ban teh lakam ïa ki paidbah nongkhaïi ba ki die ïa ki mar tang hapoh ki dukan ne ki basa kiba la ai sha ki. Hynrei wat ïa ki lynti ïaid ruh la phiah ha ki ar bynta bad la buh jaka die madan noh hapdeng. Kane kam dei eh ka jingisynei ïa kiba duk kiba ratoi hynrei kawei na ka daw hi ka dei ka jingkangar pisa jong ki bor kiba dei peit ïa ka jingïaid beit ïaid ryntih jong ka ïew. Hooid baroh ngi sngewsynei ia kiba duk ba ratoi ba kin ïoh ban kamai jakpoh, hynrei ym lah pat ban ïapein ïa ka jingkylluid bad ka jingïaid beit ïaid ryntih jong ka rukom synshar khadar. Mynta lada jia ba khynñiuh jumai ha ka por mynsngi mynshai tang na ka jingïajuh para briew namar ba khapngiah palat ha ïewduh bad Khyndai Lad ruh da ki phew ne spah ki mynsiem briew ki ban duh ei ïa la ka jingim.

Ka Shillong kaba la ïoh ïa ka nam kum ka Scotland jong ka ri Mihngi na ka por sha ka por ka la nanglip rong lip rong katba nangmih ki sngi bad lah ban ong ba mynta lei lei ka la dei pynban kawei na ki jaka kaba lymmuh tam ha kine ki sngi ha ka liang ki ïew ki hat. Ha kine ki sngi ka la long kaba thait bha ban rung shapoh jong ka ïewduh namar ba la pynwit palat ïa ki lynti ïaid baroh da ki nongdie madan bad ka ïew ka la shu khap ngiah bad kam long shuh ka ïew kaba khuid kaba suba . Nalor jong ka jingpynwit jong ki nongdie madan ha ki lynti ïew wat kito kiba don la ka jong ka basa ruh ki ïaleh katba lah ban phriang ïa ki mar jong ki palat ïa u pud u sam jong ka dukan ne ka basa jong ki. Kane ka la nang pynkhap ngiah shuh shuh ïa ka ïew kaba la bna nam jong ka ri Khasi.

Baroh ki lynti ïaid jong ka ïewduh kiba la kham heh kim lait shuh na kane ka jingtur jong ki nongdie madan bad ruh ki nongdie dukan ba phriang ïa ki mar jong ki shabar la ka basa. Ka bor jong ka pisa shisha la la pynduh lut ïa baroh ki jingbit jingbiang jong ki paidbah bad ruh ka jingdon ïa ka ïew kaba khuid bad kaba itynnad jong kane ka ri Khasi.

Ym tang ka ïewduh hynrei wat ki rud surok jong ka surok naduh Motphran shaduh Khyndailad ki la kylla long ki jaka die madan. Ha kine ki sngi ka Motphran ka la long kawei na ki madan ïew luri lura bad ym don aiñ shuh ka ban teh lakam ïa ka jingïaid beit ïaid ryntih. Baroh ki la ïatur beit ban die ïa la ki jong ki mar kiba pher bapher ha Motphran. Ki rud jong ka surok naduh rum Motphran ter ter sha Bimola, shaduh them Bijoi ki dap da ki poi ei kiba la pynwit ïa ka surok bad pynthut ïa ka leit ka wan jong ki paidbah. Bunsien ki paidbah ki hap ban ïaid lang bad ki kali ha surok namar ba ki surok bad lynti ïaid kjat la klun lut da ki khar die madan.

Ka jingailad na ka liang jong ki bor ba dei peit ïa ka bha ka miat jong ka sor ka la pynshlur shibun eh ïa ki briew na ki thaiñ nongkyndong ban wan buhai shnong shapoh sor bad im la ka im kyndoi jakpoh da ki kam khaïi bad die madan. Hynrei kawei kaba i shyrkhei ka long ba kiba bun kiwei pat ki shim kabu bad katba nang bun ki briew kiba lyngkar ka imlang sahlang ka kylla long lyngkar bad shibun ki kam sniew ki lah ban jia. Ka jingbymlah jong ki riew lyngkar ban roi ha ka kamai ka jih ka wanrah shibun ki jingïalam bakla ïa ka jingim jong ki hi. Kumta ka la donkam ïa ki bor synshar district ban peitngor bad tehlakam khnang ban lait na ki jingsniew ba harrukom khamtam na u drok uba la jyllei palat ha kane ka nongbah.

U Lum Diengïei (Radio Talk)

Da u Rangbah Spiton Kharakor

Ha kane ka por , nga kwah ban ïasyllok lem bad phi shaphang u Lumdiengïei, bad kaei ka khana ba gi ïoh na une u Lum. Ka kynjang jong une u lum Diengïei ka long 1851 metres na ka sla duriaw Bay of Bengal. U kham lyngkot 113 metres na ka kliar u Lum Shyllong uba jrong 1964 metre. Kiwei pat ki lum kiba don ha kajuh ka jylli ha kane ka thaiñ ki long u Lum Sohpetbneng uba jrong 1350 metres, bad sa uwei pat u lum u dei u lum Mawpatkor uba jrong haduh 1687 metres. Kitei ki lum saw tylli ki don la ka jong ka paron, kaba ïalam ïa ngi sha ki jingmut jingpyrkhat sha ka hyndai bah jong ki sngi barim u Hynñiewtrep .

Ha kane ka por nga kynmaw biang ïa ki sngi ki por, ha kaba nga la leit ïuh kjat nyngkong ïa u Lum Diengïei. Kata ka dei ha ka 5 tarik u December 1982, kaba la palat 28 snem tam ei ei mynta, katno ka la long kaba sngewtynnad haba ngi shong kali naduh Shillong haduh Mawlaingut bad nangto pat de, ngi sa kiew arta de sha u Lum jong ki khanatang jong u mynbarim bajah da kaba ïaid kjat. Kumta tang shu poi top ha kliar jong u Lum, ngi hiar arsut khyndiat ha kawei ka thliew kaba heh bad kaba ïar. Nangta de ka long kaba jylliew lhung bad ba la mih da u khah suda hangta. Ia kata ka thliew kaba ïar ki ong ka dei ka tynrai jong kata ka Diengïei hyndai .Na kliar u Lum Diengïei haba ngi pynshang ïa la ki khmat ngi ïohi ïa ka thaiñ Ri Bhoi kaba itynnad bha. Hynrei haba nga leit biang sa shisien sha une u juh u lum ha ka snem 2000 nga shem ba katei ka thliew ka la nangdam nangdam da ka jingtuid ka khyndew nalor.

Ha ka rngi bad ha lyndet jong ki ranab lum jong u Lum Diengïei ki don haduh 14 tylli ki shnong ba mynbarim ba jah jong ka thaiñ Shiliang Um. Kata ka kyrteng jong kita ki shnong ki long (1) Lawmei (2) Kreit (3) Mawlaiteng (4) Maw -ri-pih (5) Mawlum (6) Phansawrang (7) Mawlaingut (8) Nongmadan (9) Nongpathaw (10)Mawmih (11) Nongsaw-ïung. Shaphang sepngi na u Lum Diengïei don ka (12) Dewsaw (13) Kynroh (14) Krang. Ha ki kjat u Lum Diengïei shaphang mihngi ka don ka wah Umiam Khwan kaba mih na kawei ka jaka kaba ki ong ka 'Langkyrtiang'. Na katei ka tyllong um kaba don ha ka thaiñ Nongthliew, la mih ar tylli ki wah bah kawei kumba nga dang ïathuh myntan,kata ka dei ka wah Umiam Khwan ba poi sha Damsite bad kaba ar pat ka tuid sha Sepngi ka dei ka wah Khri.

Haba ngi ïakren shaphang u Lum Diengïei ne u Lum Sohpetbneng, kan bha shi katdei ban tip, uei u Khasi kum ka jaidbynriew?- Ka jubab ka long ba ngi ki Khasi, ngi dei ki khun ki ksiew bad ki para bad ki pyrsa jong uta u Hynñiewskum Hynñiewtrep.Katkum ki khana niam na u Sohpetbneng, ngi ngeit ba ngi wan sah sha kane ka pyrthei na bneng. Ka kyrteng kaba ngi sngewtynnad ban ai ïa lade kum ka jaidbynriew ka long. ' U Khun Khasi Khara' ne ki khun ki ksiew u Hynñiewskum Hynñiewtrep. Ka jubab ka long ba u dei uta uba long shi bynta na kata ka jaidbynriew kaba la ai kyrteng ïalade 'Khadhynriew skum, Khadhynriewtrep.

Shano pat kita ki Khyndaiskum Khyndaitrep ki don? Kum ki Hynñiewskum Hynñiewtrep ngi ngeit ba kita ki Khyndaiskum Khyndaitrep ki la ïap, bad kiba ïa bam kwai ha Dwar U Blei. Te ka mut aïu pat kita ki Barim Bajah? Ka jubab ka long ba ki kdew ïa ki kpa bad ki kmie tymmen jong ngi naduh ki Hynñiewskum Hynñiewtrep haduh ki Khyndaiskum Khyndaitrep. Te u Khun Khasi Khara kumba u long mynta u dei ne em u khun Khasi Khara kumba u long mynta u dei ne em u Hynñiewskum Hynñiewtrep paka?" Ka jubab ka long "EM" bad ym dei kumta? Hynrei ki don ruh kiwei kiwei pat ki jaidbynriew ïa kiba la pynkha da ki kpa Khasi, tangba la pynkylla Khasi ïa ki.

Ki leh kumno ban pynlong Khasi ïa ki? ka jubab ka long ba ki ai jait ai khong thymmai lyngba ka "Tang jait" bad ki wanrah ïa ki hapoh ka Riti, Dustur bad ka Niam Khasi. Kiba kum kiei kita? Kiba kum kita ki dei ki para kur para kha jong ngi ha kylleng ka Ri. kiba ai jait 'Dkhar' ïalade, lane kito kiba ka kyrteng jong ki ka lam da ka tien 'Khar' na khmat. Te ngi ju ai kyrteng kumno ïa ka ri jong ngi? Ki ju ong ka dei ka Bri u Hynñiewtrep ne ka ri shongpdeng pyrthei. U Lum Sohpetbneng uba long ka thymmei ka jaidbynriew u don ha u Lattitude ba 25.1 bad 26.5 degree bad u Longtitude pat u dei 92.52 mihngi na kliar jong u Lum Sohpetbneng.

Hato, dang don shuh kano kano ka kyrteng kaba ki ai ïa ka? Ka don kata ka long ka "Ka Ri ïuh kjat ki blei ne "Ka Ri Umsnam u Ñi u Kong. Balei ba la khot ïa ka kumta? La khot ïa ka kumta, namar u Ñi u Kong ula dei ban theh da ka snam, ha kaba rah wait rah stieh hyndai ha kaba ki la ïada ïa ka na ka bynta ban ïoh bat ïa ka, kum la ka jong ka hok kynti.

Don ne em kiba dawa trai pat ïa ka? ka jubab ka long ba baroh shi katta ka long ba ym don. Hynrei mynta la bun kiba kam trai, namar ba jynsur palat ka aiñ ïada khyndew ha Meghalaya bad bun tylli ki shnong Khasi ki la nangjah nangjah kum ka shnong Lad Rymbai, Byrnihat-Khanapara bad ka Nongbah Shillong hi ka la kylla Ri Dkhar mynta.

To ngin kdat noh shaphang u Lum Diengïei. Ka juk Diengïei ka wan hadien ka juk Sohpetbneng. Dang don mynta kiba dang sngewthuh bakla ïa u Sohpetbneng ne ka Jingkieng Ksiar uba jrong bad kot haduh bneng. Hynrei ka Diengïei pat ka jrong tang haduh shiteng suiñ kaba la kah dum ym tang ïa kane ka Ri jong ngi hynrei ïa ka pyrthei ruh lyngba ki sla ba rben jong ka. Ka jingkyllon jong u dieng halor u Lum Sohpetbneng ka mut kaei? Ka jubab ka long ba ka jingkieng ksiar kaba pun lynti ïa u briew bad U Blei ka la dkut noh. Nangta kaei pat kaba jia hadien kata? Ka aïom ksiar ka la wai ne kut noh bad ki sngi jong ka 'Ksaw ka Kpong ki la leit, bad la sdang pat ki sngi jong ka Diengïei. Te kaei ka jingmut jong kata? Ngi lap ïa ka jingshai ba ju don ha u Hynñiewskum Hynñiewtrep la kah dum noh kum ka jaidbynriew ki la hap tare haba dum bad ka bym tip shuh la ka jong ka lynti bad la ka jong ka daw.

Kumta ka Diengïei ka la nang jrong nang jrong bad ki sla dieng jong ka, ki la kaweh iei shi ïei . Ym long shuh ka thung ka tep, kaba lah ban poi sha ka ïap thngan bad ka pyrthei u Hynñiewskum u Hynñiewtrep ka lah ban wai noh. U la sah sa tang ha ka Lyngngoh bad ka lynga jingmut. Te kumta ki la pynlong ka Dorbar ha khmat u Shynrang briew u dei ban ïa mih ha ka Dorbar. Ki la ïarai ban pam noh shisyndon ïa ka Diengïei. Kumta ha ka sngi kaba bud ki la ïa sei ïa ka wait, u sdie ban pom noh. Hynrei ba ka la heh palat kumta kim lah ban pynkyllon tang hapoh shi sngi. Ki iehnoh bad ha ka sngi kaba bud ki lap ba kata ka dieng ba ki pom, ka la dap doh biang. Kumta shi kumta bad katba nangpom ïa ka Diengïei, hynrei ka la nangïai heh bad ka sngaid bad khlem lah ban pynkyllon ïa ka.

Khatduh ka Phreit ka la wan ïathuh ba u dei u Khla uba bishni ïa u bynriew ba um kwah ba kata ka Dieng kan dkut. Man ka miet u Khla u ju wan jliah da u thylliej ïa ka jaka ba pom. Te kata ka Dieng ka dap doh biang mynstep. U Bynriew u la kylli na ka Phreit ba un leh kumno? Ka Phreit ka la ong ba lada u bynriew u kular bad ai bam ïa ka na u soh nyngkong na kaba u rep, te kan ai ïa ki buit kumno yn leh? U bynriew u la mynjur. Ka ong ïa u briew ba u dei ban pynap da ki sdie kiba nep ha ka jaka ba ki daiñ. Te u Khla u la phot u thylliej haba u jliah, te u la dkut bad phlei snam u thylliej, kumta la lah ban pynkyllon ïa ka Diengïei.

Kumta u khunbynriew u la ïoh biang ïa ka jingshai. Kaei kane ka Dengïei? La ka dei ka dieng ba mih na u Lum Mihding (Volcano) hyndai ne ka dieng shisha? Tangba kawei ka jingshisha ka long ba ki Mei Kulong Pa Kulong jong ngi ki ïathuh ba ka de ka dieng. Katno rta jong kata ka Diengïei hyndai? Katto katne snem mynshuwa ka Geology survey of India ka la lap ïa ki shyieng ki shruh jong u mrad Dinosaur ba la duh jait ha ki thaiñ jong ka Ranikor ha West Khasi Hills. Ki ïathuh ba uta u mrad Dinosaur u la im bad ïaid ha kane ka Ri Khasi kumba 65 millian snem mynshuwa. Sngap keiñ ka jingrim bad ka jingslem jong kane ka Bri jong u Hynñiewtrep.

Ki dieng ki siej bad ki khlaw ki btap slem slem ki ju pynlong ïa kita ki Sedimentary Rocks. Ha ka ktien Khasi ka mut ki maw syrtap syrtap maw. Te suki ynda la slem bah ki kylla long ki dewïong, mawshun, bad kiwei de ki jait mar poh khyndew da ka jingbeh ka lyer u slap bad kiwei kiwei. Mynta watla ngim lah ïohi shuh ïa kata ka Diengïei hynrei ki thied jong ka ki dang paw bad suhthied ha kylleng ka Ri. La ïohi bad lap ïa ki thied Diengïei haduh mynta ba ki dang don bad paw ha ki thaiñ jong ka Laitlyngkot bad ka surok ban leit sha ka shnong Dienglieng harum jong ka shnong Smit.

Haba ïakren ïa u Lum Diengïei, ngi lap ba ka don ka khana kaba ïajan bad ka Krem Lamet Krem Latang. Ha u Diengïei ngi ong la kah dum ïa ka Sngi. Hynrei ha ka Krem Lamet Krem Latang ka kah dum syndon tiw. Shuwa ïa kata, ka la don ka shad ha ka lympung shad. La wan ïashad ki briew bad ki mrad ki mreng kumjuh. U Bnai bad ka sngi ki la wan ïashad lang shipara. Hynrei ka khmat ba kynriang jong ki nongpeit kai ba tharai sniew, ka la pynlong ïa ka Sngi ba kan leit rieh soit sha ka Krem Lamet Krem Latang.Ka pyrthei ka la dum ïong ngit. Kaei kaba u Hynñiewskum u Hynñiewtrep u lap ha ki sngi jong ka Krem Lamet Krem Latang ba ka jingim jong u kam don jingmut shuh. Ka pyrthei sawdong jong u ka long kaba thylli bad kaba shu suda lut kat shaba phai.

U la khot ïa ka Dorbar kumno yn leh? U la phah ïasaid sha ka Syiem da u Kohkarang ruh ym long da u Hati ruh ym long. Ha kaba lai, laisien lai wat la phah da u Syiar Lymboit Lymbiang bad tantg shu kynih ma u lai sien, ka Syiem Sngi ka wan ai jingshai sha ka pyrthei? Dei hangta mo ba u wan u Syiar? Ka jubab ka long Hooid.U Hynñiewskum Hyniewtrep u la pyndonkam ïa u Syiar tang kum ka lad ba un ïakren bad U Blei lyngba ki dak ki shin katkum ka jingïapan. Hato,kan long kaba shisha ne em ba u Syiar u kit ryndang u bah ryndang ïa ka pap ka sang u Khunbynriew? Ka jubab ka long EM; kam don kaba kum kata ha ka Niam Khasi.

Kyntang ïawai, ngi shem ba ka Diengïei kam don shuh mynta halor u Lum Diengïei. Hynrei ka thaiñ Shiliang Um Lumdiengïei ki pynïeng ïa ka hok ïa ka ksaw ka kpong. Ki jait Pathawdih ki ju leit ai leh niam da u Blang Diengïei na ka liang u Lumdiengïei ha ka lehniam shisien shisnem ha ka Hima Khyrim ha U Blei Shyllong.(Phaidien)

U Khlawait na Ri Jaiñtia bym shym la ithuh

Heibormi Sungoh, Kiri Daloi

Ba bteng

Ki tymmen ki la ïathuh ba tang shu wai ka Dorbar, ki samla bah ryntieh ki la leit hiar thma ïa ka thanat jong ka sorkar phareng kaba don ha Jowai, hapoh ka jingïalam jong u samla Kiang Nangbah. Kane ka jingïaleh ka long kaba jur haduh katta katta namar ba ki samla bah ryntieh jong ki Daloi ba pher ba pher ki la ïa tylli mlon kawei ka buit kawei ka bor, na ka bynta ban ïaleh pyrshah ïa ki phareng ha kaba wat u Kiri Daloi ruh ula ïashim bynta ha kane ka jinghïarthma ba kynsan jongki khunJaiñtia ïa ki -Phareng.

UKiri Daloi u dei u Daloi jong ka Elaka Shangpung kaba don shathie lam mihngi jong ka riJaiñtia u ba la bat kumba shiphew snem ei ei ïa ka synshar ka khaddar kata ka long ha ki snem 1852-1862. U la wan na ka jaid Dhar kaba long ka jait nongseng ïa ka shnong Shangpung lem bad ka jait Sungoh. Ka tnga jong u ka long ka Chyndon Papang kaba dei na ka juh hi ka shnong. Nyngkong nyngshap u Kiri ula bat ïa ka kam niam kam rukom kum u Malihangot jong ka raid Shangpung

Hadien ka jingïap jong u Sahsyngkhrip Langwar phylei, ki shnong ki thaw ki ïa jied noh ïa u Daloi da ka Thma thoh khyndew (ka shat ka khein). Kata ka jingshat jingkheiñ ka pynpaw ba ki blei ki la i mon ban jied ïa u Kiri ban spong noh ïa ka kam Daloi.

Kumba ar taiew ei ei hadien jong kata ka Dorbar jong u juh hi u snem (1862) kaba dei ruh ka por thma British-Jaiñtia, ki nongsynshar jong ka sorkar phareng na Jowai ki la phah ar kynhun ki shipai ki shwar.

Kawei ka kynhun na ka bynta ban leit kem ïa uSuk Woh Kiang Nangbah na Myner, bad kawei pat ka pyrton shipai hapoh ka jingïalam jong u Lieutenant Colonel Rihardson ka la leit shaduh Shangpung lyngba ka Tuber Shohshrieh. Ki la ïaid pawing beit bad ym don ba pynthud ne ïaleh pyrshah ïa ki tad ynda ki la poi haduh Muthlongrim kaba don ha ka lïang ka mon jong ka wah Umiuren ka wah kaba kerkut sawdong ïa ka shnong Shangpung.

Kawei na ki longing ka la mihnoh ban phet rieh tang ban lait na kata ka hukum jong u Daloi. Ki nong Shangpung hapoh ka jingïalam jong u Kiri Daloi, u Khmah Pyllei bad u Spoit Sungoh ryngkat bad ki rangbah ïapom kila tur ban ïaleh pyrshah ïa kata ka jingwan hïarthma jong ki phareng ïa ka shnong Shangpung. Ha shwa ba u Kiri Daloi un leit sha madan thma ha u lum Mukut ula ïa kwah ban leit ïa kynduh shwa ïa la i jong I tnga baieid ba thoin jong u bad ïalau khun shynrang uba kyrteng u Kyrsiang Papang uba dang lai bnai ha kata ka por. Yn da ula poi ha ïing ka Syiang Papang ka ba long ka hynmen kynsi jong u, ka la ïathuh ïa u ba ka lok jong u ka la leit wad ïa u sha lum Mukut lem bad u khun jong ka. Kumta ula ai ïa ka saipan tyngka jong u ha ka hynmen kynsi ïa kaba kan pynai lem pat sha ka tnga jong u.

Ha ka 5 tarik u bnai Rymphang 1962 ha ka por noh phai sngi katba ka wah Umiurem ka dang tuid ngai ngai, ki tup ki man ki la riew na baroh arliang lem bad ki nampliang ba la pynher khlem sangeh da ki khun ki khla bah ryntieh jong ka shnong ka wah Umiurem, ka la kylla rong saw noh tang na ka jingïapom ïa ot ha kaba da ki spah ngut ki nong Shangpung kila liem bad thiah lyngktar ha madan thma. U Kiri Daloi lem bad katto katne ngut ki shipai jong ka sorkar phareng. La ong ruh shuwa ba U Kiri Daloi un dkut mynsiem ula pynjaw khyndiat ki symboh kyntien ban sah nam da kaba ong: Ban ïa kawa chah leh beiñ ki khon ki raiot, lah wa ïachah nei bhah ka raid"; kaba mut Ban ïa kaba shah leh beiñ ki para jaid jong nga , kam pher ba ngan ïap namar ka ri bad ka jaidbynriew.

Na ka liang jong ki phareng pat kiba ïap ki long tang kumba katto katne phew ngut. Ynda u Daloi u la ïap u lyoh ba dum u la wan tap da kaba pynduh bor khait ïa ki shipai ki swar jong u. Ki phareng ki la jam ïa ka wah Umiuremn bad ki la knieh ïa ka kut ba skhem jong ki nong Shangpung da kaba thang ïa ki ïing ki sem kumjuh ruh ïa ka ïing jong u Daloi. Hadien khyndiat por ynda u Kiri Daloi ula ïap bad ki paidbah nongshong shnong Shangpung ki la phet rieh noh shapoh khlaw Lyngdoh kaba don harud jong ka shnong Shangpung, bad bun pat ki la leit phet rieh shaduh Mynchong kaba don mar shiiïang bad ka Hima ka Syiem Latympang bala pynïakhlad da ka Pynthor Manar ha kaba ka tnga jong u Daloi ruh ka la ïadon lang. la ka jaka rieh jong ki la tip kum ka Thlu Mynchong ne Chahong ka jaka kaba dap tang da ki krem ki kroh. Ynda ki phareng ki la tip wur wur wer wer ba ki paid nong shnong ki don shata, ki la leit beh ïa ki shaduh ka ka lawbah lem bad ki kulai, ki syiar bad ki tiar ïapom. Haduh mynta ïa ka sem kulai jong ki phareng dang khot hi ka Kulei bad ïa ka sem syiar pat ne ki jaka ba set ïa ki syiar ba ki phareng ki la rah sha Shangpung ki dang khot ka "Kset Syiar". Da ki taiew ki bnai ki nong Shangpung ki la sah shapoh khlaw da kaba im tang da ki soh ki pai bad ki jhur khlaw. Mynmiet pat ki riew ïapom kila mih ban leit ïaleh bad ki shipai phareng. Ia ki khynnah rit kiba dang ïam pat ki la buh ha trai jong ka kshaid khnangba ki phareng kin nym ïohsngew ïa ka jingïam jong ki.

Ynda la kham slem haba ki nong Shangpung kim lah shuh ban ïaishah ïa ki jingeh ba har ukom ki la rai ban pynlong da kaba kren ïasuk noh sorkar phareng. Ynda la dep pynlong ïa ka dorbar, ki la jied ïa Kat Suçhiang ban long u nongïalam ban leit kren ïasuk bad ki la pynspong ïa u da ki jaiñ ronglieh bad rah ïa ka lama rong lieh kum ka dak jong ka jingïasuk. Kumta u Kat bad ki nongbud jong u ki la leit sha Thanat jong ka sorkar phareng kaba don ha Jowai na ka bynta ka jingïasuk bad nguhsyiem ïa ka Sorkar phareng. Naduh nangta ki la ïamynjur noh ban kyntiew kyrdan Daloi noh ïa u Kat Suchiang bad ka sorkar phareng ka la synshar suk bad ka la khrong khajna ïa ki khun ki raiot; kito kí bym lah ban siew ïa ka bai khajna ka sorkar ka la rah da ki jingdon jingem wat da u khiewja ruh.

Kaba sngew pylla pat ka long ba kat ka jingburom jong ki nong Jaiñtia ïa la ki riewshlur na ri Jaiñtia phewse ki dang klet pai ïa une u riewshlur uba la kloi ban aiti ïalade na ka byntà ka ri bad ka jaidbynriew na ka shnong Shangpung. Ha Shangpung man la u snem ki la pynlong ïa ka Kiri Daloi Football Tournament na ka bynta ban pynsahnam bad kynmaw burom ïa une u khun khun shynrang jong ka ri Jaiñti.

1. La ïathuh da ka tnga jong u Kiri Daloi ha I Meirad Lakhma Sungoh I nongkhaïi jaiñ sha Karbi Anglong bad Labang Nangphyllud. bad ma I pat I la ïathuh ha u nongthoh.

2. La ïoh ruh ïa ka tarik na ka tour diary jong Colonel Richardson ba la ai da I Who Tokin Rymbai (Bamkwai ha dwar u Blei).(Phaidien)